IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA MUSIQA TINGLASH FAOLIYATI ORQALI O‘QUVCHILARNING ESTETIK DIDINI SHAKLLANTIRISH

Qulnazarova Shamsiqamar
Denov Tadbirkorlik va pedagogika instituti
Maktabgacha ta’lim kafedrasi
5-Musiqa 23-guruh talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumta’lim maktablarida musiqa madaniyati darslarining muhim tarkibiy qismi hisoblangan musiqa tinglash faoliyatining pedagogik va tarbiyaviy ahamiyati yoritilgan. Musiqa tinglash jarayonining o‘quvchilarda musiqiy idrok, estetik did, badiiy tafakkur hamda ma’naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishdagi o‘rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, musiqa tinglash faoliyatining boshqa musiqiy faoliyat turlari bilan o‘zaro bog‘liqligi va ularning ta’lim samaradorligini oshirishdagi roli ochib berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, musiqa tinglash faoliyati o‘quvchilarning musiqiy madaniyatini rivojlantirishda yetakchi omillardan biri hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: musiqa ta’limi, musiqiy idrok, musiqa tinglash, estetik tarbiya, musiqiy madaniyat, badiiy did, o‘quvchi, pedagogik faoliyat.

Kirish

Ta’lim tizimida barkamol avlodni tarbiyalash masalasi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda san’at, xususan, musiqa san’ati o‘quvchilarning ma’naviy dunyosini boyitish, estetik didini shakllantirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglashida muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa madaniyati darslari o‘quvchilarning musiqiy bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning emotsional-intellektual salohiyatini ham takomillashtirishga xizmat qiladi.

Musiqa madaniyati darslarining asosiy faoliyat turlaridan biri bo‘lgan musiqa tinglash o‘quvchilarning musiqiy asarni ongli ravishda qabul qilishi, uning mazmunini anglab yetishi va estetik baholash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu bois mazkur faoliyatning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb masalalardan biri sanaladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda musiqa madaniyati darslarida musiqa tinglash faoliyatining o‘quvchilarning estetik didi va musiqiy idrokini rivojlantirishdagi ahamiyatini aniqlash maqsadida kompleks yondashuv asosida ilmiy izlanishlar olib borildi. Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, estetik tarbiya nazariyasi hamda musiqiy idrokni rivojlantirish konsepsiyalari tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlardan foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida musiqa pedagogikasi, musiqiy psixologiya, estetik tarbiya va ta’lim metodikasiga oid ilmiy manbalar tahlil qilindi, mavjud pedagogik qarashlar umumlashtirildi hamda qiyosiy tahlil asosida ilmiy xulosalar ishlab chiqildi. Xususan, A. Avloniy, A. Fitrat, B. Asafyev, V. Petrushin va N. Vetluginalarning musiqiy idrok hamda estetik tarbiya masalalariga oid ilmiy qarashlari o‘rganildi.

Empirik tadqiqot metodlari sifatida pedagogik kuzatish, suhbat, dars jarayonlarini monitoring qilish va o‘quvchilarning musiqiy faoliyat natijalarini tahlil qilish usullaridan foydalanildi. Musiqa tinglash faoliyati jarayonida o‘quvchilarning musiqiy asarlarni idrok etish darajasi, musiqiy obrazlarni anglash qobiliyati, estetik munosabatlari va musiqiy didining shakllanish holati kuzatildi. Tadqiqot davomida musiqa tinglash faoliyatining xor bo‘lib kuylash, musiqiy savod, ritmik harakatlar va ijodiy topshiriqlar bilan integratsiyalashgan holda tashkil etilishi o‘rganildi. Olingan ma’lumotlar tizimlashtirilib, pedagogik tahlil va umumlashtirish metodlari asosida qayta ishlanib, ilmiy xulosalar chiqarildi. Mazkur metodologik yondashuv

musiqa tinglash faoliyatining o‘quvchilarning estetik madaniyati, musiqiy tafakkuri va ma’naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qildi.

Natijalar va tahlil

Tadqiqot jarayonida musiqa madaniyati darslarida musiqa tinglash faoliyatining o‘quvchilarning estetik didi, musiqiy idroki va badiiy tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, musiqa tinglash faoliyati o‘quvchilarning musiqiy asarlarni ongli qabul qilish, ularning mazmunini tushunish va musiqiy obrazlarni his etish qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, musiqa tinglash jarayonida o‘quvchilar musiqaning xarakteri, tempi, ritmi, dinamikasi va ifoda vositalarini farqlashni o‘rganadilar. Bu esa ularda musiqiy tafakkurning shakllanishiga, estetik baholash ko‘nikmalarining rivojlanishiga hamda san’at asarlariga nisbatan ongli munosabatning yuzaga kelishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, milliy va jahon musiqasi namunalarini muntazam tinglash o‘quvchilarning musiqiy dunyoqarashini kengaytirishi kuzatildi.

Kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, musiqa tinglash faoliyati xor bo‘lib kuylash, musiqiy savod va ritmik harakatlar bilan uyg‘un holda tashkil etilganda o‘quvchilarning darsdagi faolligi sezilarli darajada oshadi. Bunday integratsiyalashgan yondashuv musiqiy materialni chuqurroq o‘zlashtirishga, musiqiy xotira va eshitish qobiliyatining rivojlanishiga yordam beradi. Shuningdek, tadqiqot davomida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining musiqiy asarlarni idrok etish jarayoni yosh xususiyatlari bilan bog‘liq holda rivojlanishi aniqlandi. Kichik yoshdagi o‘quvchilar asarning umumiy kayfiyati va hissiy mazmunini tezroq qabul qilsalar, yuqori sinf o‘quvchilari musiqiy shakl, janr va kompozitsion tuzilmani chuqurroq tahlil qila olishlari kuzatildi. Bu holat musiqa tinglash faoliyatini yosh xususiyatlariga mos ravishda tashkil etish zarurligini ko‘rsatadi.

Tahlillar natijasida yana bir muhim jihat aniqlandiki, o‘qituvchining musiqiy asarni jonli ijro etishi yoki tinglashdan oldin beradigan qisqacha izohi o‘quvchilarning musiqaga bo‘lgan qiziqishini oshiradi hamda asarni chuqurroq idrok etishiga yordam beradi. Shu sababli musiqa tinglash faoliyatini tashkil etishda pedagogning metodik mahorati muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari musiqa tinglash faoliyati o‘quvchilarning estetik madaniyatini shakllantirish, musiqiy didini rivojlantirish, ijodiy fikrlashini faollashtirish va ma’naviy-axloqiy sifatlarini takomillashtirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqladi. Mazkur faoliyat musiqa madaniyati darslarining markaziy bo‘g‘ini sifatida barcha musiqiy faoliyat turlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi.

Musiqa tinglash nafaqat musiqiy bilimlarni egallash vositasi, balki shaxsning ma’naviy-axloqiy kamolotini ta’minlovchi muhim pedagogik omildir. Musiqiy asarlarni muntazam tinglash orqali o‘quvchilar go‘zallikni his etishga, san’at asarlarini baholashga hamda estetik qadriyatlarni anglashga o‘rganadilar. Ayniqsa, milliy musiqa namunalari asosida tashkil etilgan tinglash mashg‘ulotlari yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash, vatanparvarlik va ma’naviy merosga hurmat tuyg‘ularini rivojlantiradi. Shu bilan birga, jahon musiqasi namunalarini tinglash o‘quvchilarning madaniy dunyoqarashini kengaytiradi va umuminsoniy qadriyatlarni anglashiga xizmat qiladi.

Xulosa

Musiqa madaniyati darslarida musiqa tinglash faoliyati o‘quvchilarning estetik didi, musiqiy tafakkuri va ma’naviy dunyosini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, musiqa tinglash jarayoni o‘quvchilarda musiqiy asarlarni ongli idrok etish, ularning badiiy mazmunini anglash va estetik baholash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur faoliyat orqali o‘quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyati, hissiy sezgirligi, ijodiy fikrlashi hamda san’atga bo‘lgan qiziqishi rivojlanadi.

Shuningdek, musiqa tinglash faoliyatining xor bo‘lib kuylash, musiqiy savod, ritmik harakatlar va ijodiy topshiriqlar bilan uzviy bog‘liq holda tashkil etilishi ta’lim samaradorligini oshirishi aniqlandi. Musiqiy faoliyatlarning o‘zaro integratsiyasi o‘quvchilarning musiqiy bilim, ko‘nikma va malakalarini mustahkamlash bilan birga, ularning estetik madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Tadqiqot davomida milliy va jahon musiqasi namunalaridan foydalanish o‘quvchilarning madaniy dunyoqarashini kengaytirishi, milliy qadriyatlarga hurmat va vatanparvarlik tuyg‘ularini kuchaytirishi kuzatildi. Ayniqsa, musiqa asarlarini ongli tinglash va tahlil qilishga o‘rgatish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi hamda badiiy-estetik qarashlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, musiqa tinglash faoliyati musiqa madaniyati darslarining yetakchi tarkibiy qismi sifatida o‘quvchilarning estetik tarbiyasi, musiqiy madaniyati va ma’naviy kamolotini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Shu bois ta’lim jarayonida musiqa tinglash faoliyatini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish, uning metodik imkoniyatlaridan samarali foydalanish hamda o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. “Isonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik – milliy g‘oyamizning poydevoridir” T.: 2021.
2. Panjiev Q.B., Karimova D. A., Ualieva G.I “Musiqa madaniyati” fani o‘qituvchilari uchun O‘UM -T.-2017
3. Petrushin V.I. “Musiqa psixologiyasi” M.: 2008
4. Qudratov I. Musiqa ta`limida fanlararo a`loqadorlik. Uslubiy qo‘llanma, SamDU,2015-yil [3,26.b]
5. Urazova M.B., Eshpulatov SH.N.Bo‘lajak o‘qituvchining loyihalash faoliyati. Metodik qo‘llanma. – T.: TDPU Rizografi, 2014 yil. 6,5 b.t.
6. Sharipova G. Musiqa va uni o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. T.:2008